

Милчо Левиев (1937 – 2019)

Снимка: Ани Петрова

Несъмнено една от най-емблематичните фигури в българския джаз е Милчо Левиев. Още през 60-те години на миналия век той поставя основата, върху която вече повече от половин век се гради българската джаз музика. Както Йордан Рупчев пише: „Авангардните му идеи за интегрирането на джаза с фолклора и класиката постепенно се превърнаха във всеобхватен метод на съвременността“ [Рупчев, 1990]. Милчо Левиев продължава своята активна творческа дейност до последната година от живота си – изнася множество концерти, издава албуми, организира джаз фестивал и майсторски клас⁸⁹. В текста ще бъдат представени няколко от неговите произведения от последните три десетилетия.

Нека започна с албума *Гурбет Мохабет/Gurbet Mohabet*⁹⁰. Той представлява запис от концерта, състоял се на 4 януари 1990 г. в Зала 1 на НДК. Това е дългоочаквано събитие за българския джаз. По думите на Йордан Рупчев: „Публиката отново бе удивена от типичното Левиево умение на вплитане на неочаквани мотиви в темите, върху които импровизира, да ги оживи с искрящия си хумор, да провокира слушателското съзнание с остроумните криволици на непрестанно играещата си мисъл, да им придаде нов смисъл“ [Рупчев, 1990]. Във втората част на концерта Милчо Левиев представя младия Теодосий Спасов със своята творба *Гурбет Мохабет* и обща пиеса *Рага Тодор*. Рупчев пише още: „Според Левиев това младо момче е истинско явление, феноменален музикант извън всякакви граници: музикант, който може да синтезира естествено фолклор, джаз, поп и класика“ [Рупчев, 1990]. От албума трябва да се отбележи и пиесата *За Фредерик и Бил*, специфична

⁸⁹ Въпреки че Милчо Левиев живее в чужбина, през 90-те години често участва в концерти и фестивали в България, а особено след 2005 г. неговите посещения зачестяват. Той е активен в културния живот и развитието на джаза в България през последните три десетилетия и чрез педагогическата и организаторска си дейност. От 1999 г. до 2019 г. организира ежегоден летен майсторски клас. Аз също имах щастието да участвам в последния му майсторски клас през 2019 г., където представих свои джаз импровизации и проведох разговори с музиканта. Планирано бе още едно интервю за есента на 2019 г., на което да обсъдим подробно въпросите на стиловите специфики и смесвания, но за жалост, то не бе осъществено поради неговата кончина.

⁹⁰ Пиесите от албума са: *Нагоре и надолу*; *За Фредерик и Бил (На Фредерик Шопен и Бил Еванс)*; *Sop Micho Gusto*; *Самба Дебора (На жена ми)*; *Женски танц. Джим, джем, джам (На Джеймс Галоуей)*; *Рага Тодор*; *Леко тъжен*; *Гурбет Мохабет*.

с посвещението ѝ на двама музиканти от различни епохи и стилове – Фредерик Шопен и Бил Еванс. Тя съчетава джазови идиоми и импровизация с характерни за романтизма виртуозни фрази. В нея се наблюдава, от една страна, вдъхновението от творчеството на Еванс, и от друга страна, интонационни препратки към музиката на Шопен и неговите ноктюрни.

Изключителен интерес представлява и албумът *Милчо Левиев. Камерна музика*⁹¹ (2000), в който са представени пиеси от различни периоди на музиканта (между 1956 и 1998). Към албума са написани встъпителни думи от Васил Казанджиев. Той обръща внимание на факта, че характерни за по-ранните творби на Левиев са класическите композиционни форми – сюита, инвенция, соната. Дава пример със *Соната за цигулка и пиано* (1956 – 1957), която е написана в традициите на класическата сонатна форма с три части (Allegro, Andante, Prestissimo) и струнния квартет (1960 – 1961), който е в класически четиричастен цикъл (бърза – бавна – скерцо – финал). Васил Казанджиев отбелязва още, че пиесите от по-късния период са изградени с различни композиционни техники. Например в *Нощно настроение* (1978) Милчо Левиев използва авангардни техники – алеаторика, сериалност, сонорни ефекти, но съвсем друг е подходът му в пиесата *Ноктюрно (Зимата на нашето недоволство)* (1984). Композицията е минималистична – няколко тона в мелодията, и остинатно повторение на един разложен акорд в лявата ръка. *Аугсбург полка* (1998) е пиеса за соло чело, според Васил Казанджиев носеща духа на „псевдокласически период“ [Казанджиев, 2000]. Прави впечатление и нестандартният инструментален състав на седемте миниатюри *Един детски ден* (1977) – арфа, виола, бас кларинет. Както Васил Казанджиев пише в книжката към албума: „Още в началото на своя творчески път Милчо Левиев импровизира на пианото, използвайки стилните похвати на различни школи и направления в музиката на ХХ век, включително и джаза, което по-късно го направи световно известен...“ [Казанджиев, 2000].

Важно е да се отбележи и двойният албум *Con Mucho Gusto*⁹²

⁹¹ Композициите в албума са: *Един детски ден*, *Аугсбург полка*, *Ноктюрно (Зимата на нашето недоволство)*, *Струнен квартет*, *Нощно настроение*, *Рефлектирана медитация*, *Токатина*, *Соната за цигулка и пиано*, *Братя*.

⁹² Пиесите в албума са: *Ему*, *Pavane For a True Music Prince*, *Bach's Groove*, *Black Orpheus*, *All Blues*, *Con Mucho Gusto*.

и *A Voyage Again*⁹³ (2006). От обложката на албума става ясно, че *Con Mucho Gusto* е концерт, състоял се на 25.08.1983 г. в „Hop Singhs“ Jazz club във Венис, Калифорния⁹⁴, а *A Voyage Again* е студийен запис от 03.09.1983 г. Няколко от пиесите на Милчо Левиев са вдъхновени и повлияни от творчеството на Й. С. Бах. Темата на *Minor Blues on B.A.C.H* е върху тоновете b a c h, а *JS* и *Bach's Groove* са изградени върху цитати от творчеството на композитора. Влияние и елементи от музиката на Морис Равел има в пиесата *Valse Assai*.

Тук ще представя и албума *Song of the Clown*⁹⁵ (2010). Милчо Левиев се обръща към творчеството на своя учител Панчо Владигеров и неговата театрална музика от 20-те години на ХХ век, композирана за Deutsches Theater, и по-конкретно за пиесите „Цезар и Клеопатра“ и „Венецианският търговец“ на Шекспир (от периода 1920 – 1932). Милчо Левиев прави книжка към албума, в която представя пиесите и идеята на своя аранжирмент, приложени са и нотни примери. В нея той споделя, че повечето творби не са променени хармонически или мелодически и въпреки това звучат в стилистиката на джаз музиката. Към някои от композициите са добавени импровизации, а други са оркестрирани. Васил Казанджиев, който отново пише текста към обложката на диска, много точно отбелязва, че: „Само музикант от ранга на Милчо Левиев може да си позволи да претвори и доразвие идеите, заложили в театралната музика на ранния Владигеров, и то със средствата на съвременния джаз и модерната електронна техника“ [Казанджиев, 2010]. През 2014 се организират и концерти „Song of the Clown“ с участието на Милчо Левиев, братя Владигерови, Веселин Веселинов – Еко, Стоян Янкулов, Вики Алмазиду, Петър Салчев, Ицко Финци.

Трябва да се споменат и концертните изпълнения на някои от симфоничните произведения на Милчо Левиев от Софийската филхармония и Бургаския Симфоничен оркестър през 2005 г. Същата година е и премиерата на *Соната 1957* за цигулка и оркестър със Софийската филхармония, изпълнява се и оркестрацията на *Va-*

⁹³ Съдържание на албума е: *Minorblueson B.A.C.H.*, *Elegy*, *A Voyage Again*, *Valse Assai (Ravel/Leviev)*, *JS (Bach, Leviev)*, *Moody Modes*, *What is this thing called love*, *JS 2 (Bach, Leviev)*.

⁹⁴ Съвместно с Kevin Brandon (бас), Michel Lambert (барабани).

⁹⁵ Албумът включва пиесите: *Song of the One in Love*, *Cortege De Carnival*, *Viola's Song*, *Reverie*, *Clown's Love Song*, *Jau's Song*, *Soldier's Song*, *The Song the Clown*; *Night Song – piano, flute*, *Night Song – jazz version*, *Foxtrot*

риации по тема на Корели, направена от Васил Казанджиев.

През последните десетилетия Милчо Левиев композира още няколко мащабни произведения – сюити, кантати, рапсодия. Едно от тях е композицията *Пътешествие в два свята* (2014), което е определено от автора като сюита в две части за женски хор и биг бенд. Тази сюита е олицетворение на идеята за многократно циклично произведение, обединено от един общ замисъл⁹⁶. Произведението е ярък пример за нестандартен изпълнителски състав. Композирана е за биг бенд, народен хор и две пиана (някои от частите са изпълнени дуетно от Милчо Левиев и Антони Дончев). В записа участват Биг бендът на БНР с диригент Антони Дончев и женският народен хор „Космически гласове“ с диригент Ваня Монева. Творбата съвместява две музикални традиции – българската и американската, респективно българската народна музика и джаза. Така са наименувани и двете части – *България* – „Българска сюита“ и *Америка* – „Рапсодия в синьо“. Първата част е интерпретация на български народни песни, а втората – различен поглед към *Рапсодия в синьо* от Джордж Гершуин. Преливат се джаз, фолклор, композицията е изградена чрез класически композиционни принципи и техники. От обложката на диска разбираме, че *Българска сюита* е съставена от четири части (*Така шии, Герданче, Грозданка, Радка и Вида*), вдъхновени от 5 народни песни (*Дошло е мале, Кой ти купи герданчето, Грозданка, Радка е влезла в градина, Вида си двори метеше*). Във втората част – *Америка* – Милчо Левиев представя един нов, различен поглед към *Рапсодия в синьо* на Джордж Гершуин. Музикантът споделя: „*Рапсодия в синьо*, както е написана, е една от най-гениалните фузии между класическа музика и джаз“ [Левиев, 2014]. Новият прочит на рапсодията е с повече импровизация. Особено оригинално е, че партията на оркестъра е изпълнена от женски народен хор. Милчо Левиев обобщава за *Пътешествие в два свята*: „Този проект отразява досегашния ми опит и творческо кредо за смесване на музикални идиоми – джазови, класически, етнически, поп и рок“ [Левиев, 2014]. И добавя: „Това взаимно проникване започна да се случва през 60-те, а днес вече е нещо съвсем естествено... Фузия между джаз и класическа музика, между джаз и етника от всякакъв вид е правена. Още отдавна е започнало, от самото начало. Различното тук е как един етнически народен фолклорен хор във втората част пее музи-

⁹⁶ Тази „сюита“ не ни отправя към танцувалната сюита от XVII век, а по-скоро кореспондира с вече утвърдения жанр на българската танцова сюита в творчеството на Панчо Владигеров, Петко Стайнов и други.

ка, която няма нищо общо с български фолклор“ [Левиев, 2014]. Сюитата *Пътешествие в два свята* (2014) е само една от множеството творби на музиканта, които олицетворяват пътуването, преплитането, взаимодействието, синтеза между различни музикални езици.

В последните години се издават посмъртно два албума на Милчо Левиев – *Анти валс*⁹⁷ (2020) и *Соната '57*⁹⁸ (2021), организират се и концерти „Завинаги в сърцата“ (Пловдив), „Милчо Левиев завинаги“ (София) и др.⁹⁹ *Анти валс* включва композиции за биг бенд от различни периоди, студийни записи и изпълнения на живо. Клер Леви пише за музиката в албума: „щедро поръсени кога с нашенски фолк, кога с алюзия за класика, барок или импресионизъм, кога с внезапно стилово разноречие, добавяйки пореден органичен шрих в неудържимото кръстосване на музикалните езици“ [Леви, К., 2020]. *Соната '57* е реализация на една от последните творчески идеи на Милчо Левиев – аранжирани за глас и камерни инструментални формации върху теми от произведения на Барток, Шопен, Владигеров, Равел, Вила-Лобос, Чайковски, Рахманинов. Написани са и стихове към музиката. Любопитен факт е, че Милчо Левиев започва записите по албума със семплирани електронни инструменти, а впоследствие част от пианата и другите инструменти са записани от различни музиканти по света.

Така оставаме с впечатлението, че като че ли в музиката и импровизациите на Милчо Левиев няма граници, стил, жанр. Както той самият ни казваше често: „Има два вида музика – хубава и от другия вид...“. Милчо Левиев изгражда основите, задава посоките на развитие на българския джаз, а и изобщо и на съвременната българска музика и оставя след себе си огромно по обем и значение творчество¹⁰⁰.

⁹⁷ Албумът включва: *Увертюра „Златното Руно“*, *Студия*, *Пътешествие отново*, *Блус в 9*, *Антивалс*, *Опасен полет*, *Блус в 10*, *Студия 2*, *Суна на деня*, *Софроника и Вергилий*, *Така ший*, *Селски танц*.

⁹⁸ Пиесите в албума са: *Desert Of My Thoughts*, *Just a memory*, *Sonata '57*, *Dance in Time*, *Alive*, *Silence is My Love*, *Valse Assai*, *Night Song*, *Eternal Bliss*, *Like a Fairytale*, *Milcho's Lullaby (Fred Selden)*, *From Dustto Konio (Fred Selden)*

⁹⁹ В концертите участват Вики Алмазиду, Антони Дончев, Димитър Семов, Васил Хаджигруев, Тодор Бакърджиев, Теодосий Спасов и др.

¹⁰⁰ През 1997 г. Милчо Левиев е удостоен с Орден „Стара планина“. През 2004 г. е издадена и неговата автобиографична книга „Живот в 33/16“ от издателско ателие АБ. Милчо Левиев основава фестивала „Пловдивски джаз вечери“ през 2005 г. и е негов артистичен директор до 2008 г., след което предава щафетата на Теодосий Спасов. А през 2019 г. излиза и биографичната книга